

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Щербань Анастасія Віталіївна

*студентка 1-го курсу факультет цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.ю.н., професор Харитонов Є.О.*

**СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В РИМСЬКОМУ
ПРИВАТНОМУ ПРАВІ**

Зобов'язання – це правовідношення, за яким одна особа (особи) – кредитор має право вимагати від іншої особи (осіб) – боржника вчинити яку-небудь дію або утримуватися від дії.

Способи забезпечення зобов'язання – це додаткова міра, що підвищує надійність зобов'язання [1, с. 171].

Права та інтереси кредитора у разі невиконання боржником зобов'язання захищаються різними способами. Так, на боржника покладається відповідальність, на його майно звертається стягнення за допомогою державних органів. Однак, ці засоби впливу на недобросовісного боржника не завжди виявляються дієвими, а отже, вимоги кредитора можуть залишитися без задоволення. Отже, ще в момент виникнення зобов'язання кредитор заінтересований у наданні йому гарантій виконання зобов'язання та можливості спонукати боржника до належного виконання зобов'язання під страхом невиконання для нього наслідків. Під гарантією зобов'язання розуміється будь-який засіб, що надається правом з метою посилити позиції кредитора, шляхом забезпечення його головним чином прямим або непрямим отриманням задоволення за його вимогою. Досягненню мети слугують різні засоби, що забезпечують виконання зобов'язання.

Римська юриспруденція створила досить струнку систему правових засобів забезпечення зобов'язань, основними з яких є:

- 1) завдаток;
- 2) штраф, або ж неустойка;
- 3) застава;
- 4) порука.

Завдаток (*arra*) – це грошова сума або інша цінна річ, яку одна сторона – боржник (найчастіше покупець) – дає другій стороні – кредитору (продавцеві) в

момент укладення договору. Без завдатка договір не втрачав свого юридичного значення, проте він підтверджував факт угоди. Спочатку завдаток відігравав роль доказу факту укладення договору. Але вже часів Юстиніана він набув штрафну функцію. У 528 р. Юстиніан передбачив можливість примусу боржника до виконання зобов'язання – *agga poenalis*. Якщо боржник відмовлявся від виконання забезпечення зобов'язання завдатком, то він втрачав його. Кредитор, який відмовився від договору, зобов'язаний був повернути завдаток у подвійному розмірі. Завдаток зараховувався як частка платежу за зобов'язанням при нормальному виконанні договору.

Штраф, або ж неустойка (*stipulatio poena*) – це визначена в договорі грошова сума, яку боржник зобов'язаний був виплатити кредитору в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання. Угода про штраф укладалась у формі стипуляції (*stipulatio*) і мала характер акцесорного (додаткового) договору. Якщо основний договір за яких-небудь причин виявлявся недійсним, то і угода про штраф визнавалась недійсною.

Якщо зобов'язання були невиконаними, то кредитор мав право вимагати або виконання зобов'язання, або виплати штрафу (неустойки). Тільки як виняток (так звана кумулятивна неустойка) допускалось витребування виконання зобов'язання і сплати штрафу [2, с. 364].

Застава (*pignus, hypotheca*) – це спосіб забезпечення виконання зобов'язання, за яким встановлюється речове право заставодержателя на предмет застави.

У разі невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою, кредитор (заставодержатель) мав право задовольнити свої вимоги за рахунок речі – предмета застави. Порядок звернення стягнення на предмет застави залежав від її форми. Римському праву були відомі наступні форми застави: фідусія (*fiducia*); ручний заклад (*pignus*); іпотека (*hypotheca*) [3, с. 16].

Порука (*adpromissio, fidejussio*) – це забезпечення виконання зобов'язання шляхом залучення додаткового боржника [4, с. 45].

Порука являла собою особисту гарантію, що надавалася не самим боржником, а третьою особою (поручителем). Зобов'язання поручителя має акцесорний характер, тобто є додатковим до основного зобов'язання головного боржника. Саме тому порука не могла існувати після припинення основного зобов'язання, а борг поручителя не міг бути більшим ніж борг основного боржника. Поручитель зобов'язується у тієї же сумі, що й основний боржник, або у частині цієї суми.

Способам забезпечення виконання зобов'язань властиві важливі правові особливості, які впливають з природи цих заходів. По-перше, способи забезпечення, які є загальною мірою майнової відповідальності, повинні бути

спеціально обумовлені в нормі законодавства, або в умовах того зобов'язання, яке приймає на себе боржник. По-друге, способи забезпечення наділені правовою якістю, що має назву акцессорності, тобто проходженням за забезпечуваним зобов'язанням. По-третє, способи забезпечення, якщо вони не передбачені законодавством, повинні під страхом їх недійсності обумовлюватися в письмовій формі (іпотека). Важливість способів забезпечення вимагає їх чіткої фіксації, що виключає неясності при виникненні можливих суперечок [5, с. 63].

Отже, можна зробити такі висновки, що в римському приватному праві були такі основні способи забезпечення зобов'язань як завдаток, штраф або ж неустойка, застава та порука. Ці способи є гарантією зобов'язання, що надається правом з метою посилити позиції кредитора, шляхом забезпечення його головним чином прямим або непрямим отриманням задоволення за його вимогою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисова В.І. Основи римського приватного права / В.І. Борисова. –Харків : Право, 2008. – 224 с.
2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право / А.О. Підпригора, Є.О. Харитонов. – Київ : Право, 2003. – 776 с.
3. Кізлова О.С. Застава в цивільному праві України : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03. / О.С. Кізлова. – Одеса, 2011. – 38 с.
4. Федосєєв П.М. Інститут поруки за римським правом та його рецепція у цивільному праві України : дис. ... канд. юрид. наук / П.М. Федосєєва. Харків, 2003.
5. Сади́ков О.М. Гражданское право : Т. 1. / О.М. Сади́ков. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 493 с.